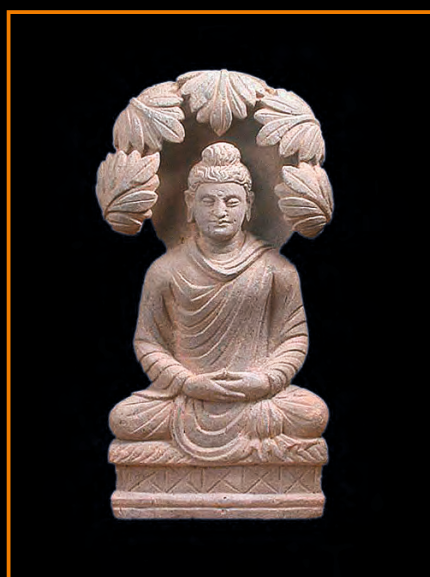


Krzysztof
Jakubczak

MADHJAMAKA NAGARDŻUNY FILOZOFIA CZY TERAPIA?



KSIĘGARNIA
AKADEMICKA

MADHJAMAKA
NAGARDŹUNY
FILOZOFIA CZY TERAPIA?



STUDIA BUDDYJSKIE

pod redakcją

Krzysztofa Jakubczaka

tom 1

Krzysztof
Jakubczak

MADHJAMAKA
NAGARDŻUNY
FILOZOFIA CZY TERAPIA?



KRAKÓW
2010

Copyright by Krzysztof Jakubczak and Księgarnia Akademicka, sp. z o.o.,
Kraków 2010

Opracowanie redakcyjne: Anastazja Oleśkiewicz

Korekta: Anna Wawrzyniak

Projekt okładki: Igor Stanisławski

Indeks: Zbigniew Rzepka

Skład i łamanie: Małgorzata Manterys-Rachwał

Zdjęcie na okładce:

Budda medytujący pod drzewem mangowca, Gandhara II-III w., styl greko-buddyjski.

Książka została dofinansowana przez Wydział Studiów Międzynarodowych
i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego

ISBN 978-83-7638-061-2

KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel./faks: 012 431-27-43, 012 663-11-67

e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa:

www.akademicka.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	7
Literatura źródłowa	7
Czasopisma	8
Zasady cytowania	9
Przedmowa	11

WPROWADZENIE

1. Terapia jako problem filozoficzny	15
1.1. Zagadnienie terapii w filozofii Zachodu	15
1.2. Terapeutyczność myśli indyjskiej	26
1.3. Terapia a filozofia – próba dookreślenia terminów	33
1.4. Myśl Zachodu wobec myśli indyjskiej	37
2. Nagardżuna i szkoła madhjamaki	39
2.1. Historyczny kontekst filozofii Nagardżuny	39
2.2. Jak badać filozofię Nagardżuny?	45

Część pierwsza

MADHJAMAKA JAKO DIALEKTYKA

1. Pojęcie dialektyki a filozofia madhjamaki	57
2. Struktura narracyjna tekstów Nagardżuny	62
3. Struktura logiczna dialektyki madhjamaki	71
3.1. Negacja	74
3.2. Tetralemat	86
3.2.1. Tetralemat a treść nauk Buddy	89
3.2.2. W jakim rachunku logicznym badać tetralemat?	91
3.2.3. Relacje między formułami	95
3.2.4. Związek pomiędzy formułami	106
3.2.5. Wewnętrzna struktura formuł	110
3.2.6. Negacja	116

3.3. Zasada niesprzeczności i wyłączonego środka	119
3.3.1. Zasada niesprzeczności (ZNs)	120
3.3.2. Zasada wyłączonego środka (ZWS)	121
3.3.3. Miejsce obu zasad w myśli Nagardżuny	122
4. Teoria języka	131
4.1. Natura i funkcja języka	132
4.2. Znaczenie i referencja	142
4.2.1. <i>Vijñāna</i>	154
4.2.2. <i>Samjñā</i>	155
4.2.3. <i>Kalpanā</i>	157
4.2.4. <i>Vikalpa</i> i <i>parikalpa</i>	158
4.2.5. <i>Prapañca</i>	160
4.3. Teoria dwóch prawd	162
5. Terapeutyczny charakter dialektyki	165

Część druga

PUSTKA

1. Pojęcie samobytu i jego krytyka	173
2. Ontologiczne i epistemologiczne aspekty pustki	177
3. Terapeutyczny aspekt pustki	181
Uwagi końcowe	185
Dodatki	193
Apendyks 1. O domniemanym sceptycyzmie madhjamaki	195
Apendyks 2. <i>Mulamadhjamakakarika</i> XV: Badanie samobytu (<i>svabhāva-parikṣa</i>)	203
Apendyks 3. <i>Wigrahawjawartanikarika</i> czyli traktat odpierający krytykę	207
Bibliografia	221
Literatura źródłowa	221
Madhjamaka	221
Dodatkowa buddyjska literatura źródłowa	223
Dodatkowa niebuddyjska literatura źródłowa	224
Literatura ogólna	226
Indeks osobowy	239
Indeks rzeczowy	245
Summary. Nāgārjuna's Madhyamaka: philosophy or therapy?	251

Wykaz skrótów

Literatura źródłowa (w nawiasie transkrypcja polska)

- ĀB – *Ātma-bodha* (*Atmabodha*)
AK – *Abhidharma-kośa* (*Abhidharmakosia*)
AKB – *Abhidharma-kośa-bhāṣya* (*Abhidharmakosiabhaszja*)
AN – *Aṅguttara-nikāya* (*Anguttaranikaja*)
BS – *Brahma-sūtra* (*Brahmasutra*)
BSB – *Brahma-sūtra-bhāṣya* (*Brahmasutrabhaszja*)
CS – *Catuh-stava* (*Czatuhstawa*)
CŚ – *Catuh-śataka* (*Czatubsiataka*)
DN – *Dīgha-nikāya* (*Dighanikaja*)
MMK – *Mūla-madhyamaka-kārikā* (*Mulamadhjamakakarika*)
MN – *Majjhima-nikāya* (*Madżdżhimanikaja*)
NB – *Nyāya-bhāṣya* (*Njajabhaszja*)
NS – *Nyāya-sūtra* (*Njajasutra*)
PP – *Prasanna-padā* (*Prasannapada*)
RĀ – *Ratnāvalī* (*Ratnawali*)
SK – *Sāṅkhya-kārikā* (*Sankhjakarika*)
SN – *Saṃyutta-nikāya* (*Samjuttanikaja*)
ŚS – *Śūnyatā-saptati* (*Siunjatasaptati*)
VP – *Vaidalya-prakarāṇa* (*Waidalja prakarana*)
VS – *Vaiśeṣika-sūtra* (*Waisieszikasutra*)
VV – *Vīgraha-vyāvartanī* (*Wigrabajawartani*)
YB – *Yoga-bhāṣya* (*Jogabhaszja*)
YS – *Yoga-sūtra* (*Jogasutra*)
YŚ – *Yukti-śaṣṭikā* (*Juktiszasztika*)

Czasopisma

- AM – „Asia Major”, Introductory Volume
 APQ – „American Philosophical Quarterly”
 BSOAS – „Bulletin of the School of Oriental and African Studies”
 EB – „The Eastern Buddhist”
 HR – „History of Religions”
 IHQ – „Indian Historical Quarterly”
 IT – „Indologica Tauriniensia”
 JAOS – „Journal of the American Oriental Society”
 JIABS – „Journal of the International Association of Buddhist Studies”
 JIBS – „Journal of Indian and Buddhist Studies”
 JIES – „Journal of Indo-European Studies”
 JIH – „Journal of Indian History”
 JIP – „Journal of Indian Philosophy”
 JIPR – „Journal of Indian Philosophy and Religion”
 JRAS – „Journal of the Royal Asiatic Society”
 MW – „The Middle Way”
 OL – „Orientalistische Literaturzeitung”
 PEW – „Philosophy East and West”
 PF – „Przegląd Filozoficzny”
 PF(NS) – „Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria”
 RM – „Review of Metaphysics”
 RO – „Rocznik Orientalistyczny”
 RS – „Religious Studies. An International Journal for the Philosophy of Religion”
 SI – „Studia Indologiczne”
 SIAAC – „Studies in Indo-Asian Art and Culture”
 SIPB – „Studies in Indian Philosophy and Buddhism”
 SIS – „Sino-Indian Studies”
 SF – „Studia Filozoficzne”
 SL – „Studia Logica”
 SM – „Studia Mediewistyczne”
 SR – „Studia Religiologica”
 SS – „Studia Semiotyczne”
 TJ – „The Tibet Journal”
 WZKSO – „Wiener Zeitschrift für die Kunde Süd- und Ostasiens”

Zasady cytowania

MMK, RĀ, AK, CŚ oraz kilka innych tekstów o analogicznej strukturze przywołuję, podając rozdział (cyfra rzymska) i numer kariki (cyfra arabska). Mimo iż uznaję trafność uwag wypowiedzianych przez Anne MacDonald wprowadzających korektę do wcześniejszych edycji MMK, tekst ten przytaczam zasadniczo w oparciu o redakcję Jana Willema de Jonga. Jednakże nie wszystkie rozstrzygnięcia tego badacza mnie przekonują, dlatego w kilku miejscach pozostaję wierny pierwszej redakcji Louisa de la Vallée Poussina. Nie ma to jednak znaczenia dla ogólnej interpretacji tekstu dokonanej w tej pracy, dlatego miejsc tych nie zaznaczam. CS cytuję, podając numer hymnu (cyfra rzymska) według redakcji Christiana Lindtnera oraz numer strofy (cyfra arabska). Pozostałe teksty Nagardżuny przytaczam, podając numer strofy. PP przywołuję, podając numer strony według redakcji L. de la Vallée Poussina oraz – tam, gdzie to niezbędne – podając po przecinku numer wiersza. Ponieważ jest to komentarz do MMK, to w kilku miejscach, omawiając poglądy innych badaczy, tekst ten przywołałem w oparciu o strukturę MMK, zachowując tym samym ich sposób cytowania. Drobne różnice w tekście w stosunku do redakcji L. de la Vallée Poussina, takie jak przecinki, są wynikiem uwzględnienia redakcji Parasuramy Lakshmany Vaidyi. Teksty kanonu palijskiego przytaczam w oparciu o redakcję Pali Text Society. W opisie DN i MN cyfra rzymska oznacza tom, arabska zaś numer strony. Tam, gdzie to było wskazane, podałem w nawiasie także numer sutty. Sposób cytowania innych tekstów nie powinien sprawiać większych trudności, jeżeli chodzi o umiejscowienie przywoływanych fragmentów w tekstach źródłowych.

Przedmowa

Książka ta powstała już ponad dziesięć lat temu jako element procesu promocji naukowej na stopień doktora. Przez te lata zadawałem sobie pytanie, ostatnio coraz częściej i intensywniej, co znaczy być filozofem we współczesnym świecie – w świecie, w którym od oglądania ważniejsze stało się pokazywanie, od słuchania – gadanie, od studiowania – publikowanie, od myślenia – powtarzanie, a od mądrości – cytowanie. W świecie, w którym szczerłość jest postrzegana jako przejaw infantylnej ignorancji bądź wyrachowania, a w najlepszym razie – jako pożyteczna cywilizowana maska zakładana celem uzyskania upragnionej korzyści.

Brak przekonującej odpowiedzi na to pytanie był niewątpliwie głównym powodem, dla którego zwlekałem z wydaniem niniejszej książki. Niechęci tej nie były w stanie przełamać ani zachęty osób, które z treścią tej publikacji miały okazję zapoznać się jeszcze w manuskrypcie, ani zwykła akademicka presja mnożenia drukowanych bytów. Zwlekałem także dlatego, iż od samego początku nosiłem się z zamiarem jej znacznego poszerzenia w części drugiej. Ostatecznie z zamiaru tego zrezygnowałem, uznając, że najlepiej będzie napisać kolejną książkę, w której omawiane tam tematy znajdą stosowne pogłębienie i rozwinięcie. Wraz z tym postanowieniem zacząłem nieco przychylniej myśleć o wydaniu niniejszej pracy, jednak pytanie o sens tego działania pozostało. Tym, co nie dawało mi spokoju, nie była kokieteryjna obawa o to, czy książka znajdzie swoich czytelników (aż taki próżny nie jestem i zdaję sobie sprawę z ograniczonego kręgu potencjalnych jej odbiorców), lecz o to, czy nie zaczynam ulegać akademickiemu oportunistomowi.

Rozwiązanie tego dylematu pojawiło się nagle i zawdzięczam je mojej żonie, to ona bowiem zobligowała mnie do przeczytania fragmentów jej własnej nowej książki, nad którą pracuje. Słowa buddyjskiego myśliciela, jakie tam znalazłem, wstrząsnęły mną do głębi i pozwoliły na nowo przeżyć sens zawsze tak mi bliski. Siantidewa, bo to on był ich autorem, buddyjski myśliciel i poeta z VIII wieku, w otwierających strofach swojego wspnianego dzieła – *Wprowadzenia do*

praktyki przebudzenia – przyznaje się, po wyrażeniu wątpliwości w posiadanie literackiego talentu, iż motywem, jaki przyświecał mu podczas jego tworzenia, było usposabianie własnego umysłu. Teraz wiedziałem już, co mam robić.

Manierą buddyjskich pisarzy, jak też wielu autorów piszących o buddyzmie jest wyrażanie życzenia, aby ich dzieło przyniosło korzyść jak największej liczbie istot. Manierze tej nie zamierzam ulegać. Jeżeli ktokolwiek z lektury tej książki odniesie jakikolwiek pożytek, będzie to zasługą i świadectwem jego własnych zdolności, które zalecałbym pielęgnować i rozwijać. Mój udział w tym osiągnięciu będzie czysto przypadkowy i niezamierzony, jak udział wieczornej mgły w porannej rosie. Każde bowiem słowo zawarte w tej książce napisałem tylko i wyłącznie w jednym skrajnie egoistycznym celu – usposabiania własnego umysłu.

KRZYSZTOF JAKUBCZAK – filozof, kulturoznawca, adiunkt w Instytucie Bliskiego i Dalekiego Wschodu Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jego zainteresowania badawcze obejmują ogólnie kulturę indo-buddyjską. W szczególności zajmuje go buddyjska filozofia, w tym tradycja madhjamaki – doktryna głosząca pustkę wszystkich rzeczy. Autor licznych artykułów i tekstów monograficznych poświęconych filozofii buddyjskiej.

Z recenzji wydawniczej prof. Krzysztofa Kosiora:

„Książka Krzysztofa Jakubczaka to pierwsza w Polsce w pełni profesjonalna monografia dotycząca dzieła Nagardżuny, indyjskiego myśliciela, założyciela tradycji madhjamaki, którego z racji osiągnięć zarówno faktycznych, jak i mniemanych zwolennicy mahajany czczą jako drugiego Buddę. Jej powstanie to fakt nie do przecenienia, gdyż w pracy tej zbiega się znaczący temat z solidnym wykonaniem. Czytelnik polski zyskuje okazję zapoznania się z dziełem buddyjskiego filozofa, który odnowił źródłowe posłanie Buddy, usuwając złoży intelektualnego dziedzictwa tradycji, współtworzonej przez myślicieli, u których skłonność do metafizycznej spekulacji przesłoniła cel religijny. Okazja jest cenna, bo osiągnięcia Nagardżuny wyklada ich znawca i czyni to w sposób nader instruktywny”.

Niniejsza książka inicjuje nową serię wydawniczą zatytułowaną STUDIA BUDDYJSKIE. Celem serii jest promowanie wysokich standardów badań naukowych buddyzmu, zarówno pod względem merytorycznym, jak i metodologicznym. Mamy nadzieję, że realizując ten cel, STUDIA BUDDYJSKIE dostarczą polskiemu Czytelnikowi rzetelnej i wszechstronnej wiedzy o różnych aspektach myśli i kultury buddyjskiej.



www.akademicka.pl